

Institutio christianae religionis

Pedro Snoeijer

Najbardziej znanym dziełem Kalwina jest jego *Institutio christianae religionis*, co znaczy: *Nauczanie wiary chrześcijańskiej*.

Pierwsze wydanie *Institutio* ukazało się w 1536 w Bazylei. Przez całe swe pracowite życie Kalwin redagował, rozszerzał i opracowywał swe dzieło, aż do ostatniego wydania z 1559 roku.

Pierwsze wydanie miało 6 rozdziałów, a ostatnie zawierało 80 rozdziałów w 4 księgach.

W *Institutio* w pełni daje się poznać znakomita humanistyczna i prawnicza edukacja autora. Język tegoż dzieła jest bowiem bardzo klarowny i dokładny. Wyróżnia się wysokim poziomem literackim, dorównującym dziełom klasycznych autorów starożytności. Należy także podkreślić, że język *Institutio* miał ogromny wpływ na rozwój literackiego języka francuskiego.

Wszystkie wydania zawierają przedmowę (dedykację) skierowaną do króla Francji - Franciszka I. Przedmowa ta jest apologią (obroną wiary) Reformacji, gdzie Kalwin argumentuje, że jej nauka nie jest czymś kompletnie nowym wobec tradycyjnej wiary chrześcijańskiej, lecz jest zgodna z Biblią i z nauką Ojców Kościoła, a zatem jest wręcz powrotem do źródeł, do korzeni chrześcijaństwa. Przedmowa do *Institutio* uznawana jest za jedną z najmocniejszych apologii Reformacji.

Według Kalwina teologia nie spełnia żadnej innej funkcji, jak tylko wyjaśnianie głoszonego Słowa Bożego. Teologia Kalwina nie jest więc niczym innym, jak właśnie komentarzem Pisma Świętego jako całości, a także komentarzem sposobu czytania Biblii przez Kościół w ciągu wieków jego historii.

Istotnym zadaniem teologii – według Kalwina – jest porządkowanie (systematyzowanie) głoszenia Biblii, celem którego jest łatwiejsze rozumienie Słowa Bożego.

Kalwin oddawał się teologii biblijnej (czyli studium treści teologicznych zawartych w księgach Biblii), a jednocześnie teologii systematycznej (będącej studium treści wiary w sposób uporządkowany logicznie, tematycznie). Jednak przede wszystkim Kalwin był duszpasterzem. Celem nauczanej przezeń teologii i celem całego jego dzieła jest wyjaśnianie Słowa Bożego wierzącym.

Kalwin rozpoczyna *Institutio* stwierdzeniem, że prawdziwa wiedza religijna składa się z dwóch elementów: wiedzy o Bogu oraz wiedzy o nas samych. Dzięki temu, że nie mówi on tylko w teoretyczny sposób o Bogu, ale mówi też o człowieku, *Institutio* posiada charakter duszpasterski. Pragnie za wszelką cenę zapobiec teologii spekulatywnej (zbyt teoretycznej), tak popularnej w jego czasach. Teologia powinna pomagać wierzącym zrozumieć Biblię i przybliżyć człowieka do Boga.

Institutio Kalwina jest więc dziełem teologii biblijnej.

Kalwin cytuje Ojców Kościoła oraz wielu innych autorów z tradycji kościelnej pierwszych wieków po Chrystusie, ale także cytuje autorów średniowiecznych oraz jemu współczesnych. Pragnął przez to udowodnić, iż jego nauka nie jest niczym nowatorskim, a przede wszystkim jest zgodna z Pismem Świętym i nauką Kościoła oraz jego Ojców.

Metoda Kalwina stosowana w *Institutio* jest następująca: najpierw udowadnia, na podstawie Pisma Świętego, że to, co mówi, jest prawdą, a następnie powołując się na nauczanie Ojców Kościoła udowadnia, iż jego interpretacja Pisma nie jest nowa, ale można ją znaleźć w tradycji kościelnej.

Kalwin szczególnie często odwołuje się do Augustyna z Hippony i broni postanowień soborów ekumenicznych z pierwszych pięciu wieków historii Kościoła. Kalwin uważa tę tradycję za biblijną, dostrzegając ortodoksyjną tradycję augustiańską również w swoich czasach, np. w teologicznej tradycji klasztornej, pochodzącej od jej fundatora - Bernarda z Clairvaux.

Podsumowując, można stwierdzić, że Kalwin chciał być (i był) teologiem katolickim, podkreślając, że wpisuje się w tradycję Ojców Kościoła i należy do współczesnych mu przedstawicieli tej tradycji.

Cele *Institutio*

Celem *Institutio*, jak napisał sam autor w przedmowie, jest „podsumowanie religii we wszystkich częściach”. Wyraził tamże nadzieję, że *Institutio* będzie „kluczem do otwarcia drogi dla wszystkich dzieci Bożych, do dobrego zrozumienia Pisma Świętego.” *Institutio* bowiem nie została napisana dla teologicznych elit, lecz dla każdego chrześcijanina, będącego czytelnikiem Pisma Świętego.

Institutio ma służyć jako „podręcznik” do czytania Pisma Świętego. Dzieło Kalwina tworzy przez to ogromny kontrast z popularnymi wówczas książkami teologicznymi, zawierającymi całe listy komentarzy do komentarzy innych teologów na tematy dogmatyczne, mające charakter spekulatywny, czyli czysto teoretyczny, bez odniesienia do dogmatyki (nauki o zasadach wiary) do Biblii.

Institutio miała więc być podsumowaniem ewangelicznej (czyli odnoszącej się do Biblii) teologii chrześcijańskiej. Dzieło to charakteryzowało się trzema podstawowymi cechami: zwięzłością, wszechstronnością oraz uporządkowaniem.

1. Zwięzłość – w *Institutio* nie ma miejsca na zbyt obszerne omawianie doktryn. Ponieważ cel dzieła Kalwina jest dydaktyczny, wyjaśnia on doktryny w sposób jak najbardziej prosty i zwięzły.

W związku z tym często nie podaje wszystkich odniesień biblijnych (które mogłyby udowadniać pewne doktryny), zakładając dobrą znajomość tekstu Biblii czytelników.

Wiele tematów poruszonych w *Institutio* Kalwin rozwija szerzej w swoich Komentarzach do Biblii.

2. Wszechstronność – *Institutio* ujmuje wiarę chrześcijańską we wszystkich jej aspektach i dlatego też omawia wszystkie tematy teologii.

Institutio jest pierwszym dziełem, przedstawiającym w sposób kompletny i systematyczny teologię protestancką.

3. Uporządkowanie - właściwy porządek oraz metoda nauczania.

Uporządkowanie jest istotne ze względów dydaktycznych. Aby proces nauczania przebiegał właściwie, wszystkie tematy powinny być przedstawione w dobrej, naturalnej kolejności. Kalwin zaczyna od doktryn, uznawanych przez wszystkich, rozwijając następnie te doktryny w taki sposób, że przechodzi się w naturalny sposób od jednego tematu do następnego. Takiej samej metody używa Apostoł Paweł w liście do Rzymian.

Treść *Institutio*

Institutio składa się z czterech rozdziałów lub ksiąg.

Pierwsza Księga zajmuje się wiedzą o Bogu Stworzycielu. Kalwin omawia w niej doktryny o Trójcy Świętej, o człowieku jako obrazie Boga i o Opatrzności.

Druga Księga zajmuje się Chrystologią (dziedzina w teologii zajmująca się nauczaniem o osobie i dziele Chrystusa). W tej części Kalwin omawia też funkcję Zakonu (czyli Prawa Bożego, w szczególności Dekalogu), jako nauki lub reguły chrześcijańskiego życia w społeczności z Chrystusem.

W trzeciej księdze Kalwin pisze o Duchu Świętym. Omawia w niej uświęcenie i usprawiedliwienie, a także znaczenie dobrych uczynków, owoce Ducha Świętego, oraz modlitwę.

W całej *Institutio* i nie ma innego tematu obszerniej opisanego niż modlitwa.

W księdze trzeciej Kalwin pisze także o predestynacji, jako pewności wiary.

Czwarta księga zajmuje się zewnętrznymi środkami, używanymi przez Boga w celu włączenia ludzi do społeczności z Chrystusem. Sporo miejsca poświęca Kościołowi i sakramentom.

Podsumowanie

Institutio Kalwina jest dziełem, wpisującym się w tradycję teologiczną Kościoła. Jest dziełem, którego celem jest przedstawienie refleksji nad całością doktryny chrześcijańskiej. Pisma takie, zwłaszcza w średniowieczu, nazywano *Summa* (np. *Summa theologiae* Tomasza z Akwinu, itp.).

Specyfiką Kalwina było jego przekonanie, znajdujące swój wyraz w *Institutio*, że doktryna chrześcijańska musi być budowana w ścisłym oparciu o Pismo Święte, oraz że powinna być przedstawiona w sposób czytelny, pojmowalny przez przeciętnego czytelnika (stąd możemy mówić o charakterze duszpasterskim *Institutio*).

Pragnieniem autora było, aby czytający mógł z niej zaczerpnąć informacji służących rozwojowi jego wiary chrześcijańskiej, ku chwale Bożej.